

brugte ord »ideologi« – men efter hans visioner. Han spørger ikke efter, hvad de *betyder*, »for det er hvad intet menneskeligt øje så og vort indskrænkede begreb ikke kan rumme.« Han vil tilsyneladende kun beskrive Grundtvigs poetiske syn og syner. Man kan sige, at vi derved ikke kommer ud af stedet, at vi aldrig når så vidt som til en tolkning. Man bliver også med Elbek stående ved *læsningen* af Nyaars-Morgen. Men Elbeks læsning er en anden end Begtrups, og i virkeligheden gør både Begtrup og Elbek fordring på at have givet en tolkning. For Begtrup betyder Natten Grundtvigs liv før 1824 og Nyaarsmorgen den sommer, han da modtog Valdemar den Store og hans Mænd fra Ingemann. De ord, Aanden indgiver ham, er en forudsigelse af hans forfatterskab og øvrige virksomhed efter 1824, et nationalt-kristeligt program, der kan verificeres dels ved fortalen, dels ved programmets faktiske gennemførelse. – For Elbek betyder Natten poesiens fostertilværelse, før »Næb til at sjunge / Mig voxed af Bryst«, og Nyaarsmorgen solens elskovsmøde med hav og skov og måne i Grundtvigs poetiske univers. Hvad Aanden indgiver digter jeg'et, er ifølge Elbek en tredobbelt rejse til de levendes land: »Fremtiden får sin drivkraft fra fortiden, sammensmeltningen vil frigøre den livsenergi, som de sjælelige og folkelige spaltninger holdt bundet. Tegnet for og pantet på denne sammenhæng er *Kjærminderne*, det positive modstykke til *Skyggerne*.« Men hvad Kjærminder og Skygger betyder, siger Elbek ikke; det overlader han til læserens eftertanke, hvad der i nogen grad gør hans tolkning hieroglyfagtig.

Vil det stride mod digtets og hele dette poetiske forfatterskabs efterklang at tolke Kjærminderne som *enheden af liv og minde* og Skyggerne som *de blotte levn af fortiden* i såvel de poetisk-mytologiske som de historiske og håndgribelige dokumenter? – Det er en sådan tolkning, man er ude efter som idéhistoriker, og Grundtvig var også idéhistoriker. Men Elbek finder, at Grundtvig selv er faldet for fristelsen til en biografisk tolkning af sine syner, og at digtet derfor lider under et »brud«.

Om Elbek har ret heri, kan strengt taget først afgøres efter en ny læsning af digtet med hans tolkning i frisk minde. Han fremhæver som kernen i digtet foruden det *morgenbillede*, han kalder elskovsmødet mellem den øvre og nedre sfære i digterens univers, *myten* om den brynjeklædte kvinde, Sigurd fandt sovende og forløste i sin kærlighed, og *sagnet* om kvinden, som kong Hadding mødte på sin rejse i skyggernes land, og med hvem han kom til en mur, der viste sig at skille dem fra de levendes land. – Men en sådan genlæsning af digtet er vel netop, hvad Elbeks tunge, men med god grund genoptrykte foredrag egentlig har til hensigt.

Niels Kofoed: Myte og intellekt. 1968. Munksgaardserien nr. 24. 146 s.

Denne bog, der på omslaget har fået en ekstra titel, »identitetsproblemet i historisk og psykologisk perspektiv«, indeholder efter en indledning på knap 6 sider, et langt kapitel (32 sider) om Grundtvig. Det følgende handler om Kierkegaards syn på myten som udtryk for erkendelse, men med stadigt henblik på Grundtvig, og det sidste om »psykologi og poesi – med særligt henblik på Jung«. Grundtvig

og Kierkegaard er hermed stillet ind i den litteraturforskning, der er inspireret af C. G. Jungs psykologiske teori, noget som særligt klart fremgår af overskriften på kapitlet om Grundtvig: »Genfødsel som arketypisk motiv hos Grundtvig«.

Allerede Uppsaladocenten *Hjalmar Sundén* har i sin religionspsykologi »Religionen och rollerna« (1959) behandlet Grundtvigs udvikling udfra jung'ske synspunkter, men uden det intime kendskab til Grundtvigs personlige udvikling, Kofoed forlængst har vist med sin bog om Grundtvig som selvbiograf. I sin nye bog slutter Kofoed sig »på væsentlige punkter« til Sundéns konklusion, som han refererer, men søger yderligere at videreføre den, især ved henvisning til Nyaars-Morgen og Grundtvigs fortale til digtet. Her slutter han sig til Elbeks tolkning fra 1964.

Kofoed har imidlertid et andet sigte end det rent psykologiske. Hans egentlige anliggende er placeringen af Grundtvig såvel som Kierkegaard i udviklingen af den nyere tids europæiske åndsliv. Det vil igen sige en nærmere bestemmelse af deres forhold til romantikken, som Kofoed vurderer positivt udfra en kort fremstilling af Giambattista Vicos historiesyn. Den ældste periode domineres af fantasien, den anden epoke af fornuften, den tredje, foreløbigt afsluttende periode af fornuft, fantasi og følelse i »en levende forening«: »Af denne konfrontation mellem myte og intellekt, barnlighed og livserfaring, struktur og kvantitet fremgår en ny kultur, hvori mennesket når frem til fuld bevidsthed om sin frihed.« Denne formulering forklarer både bogens titel og tilknytningen til Jung.

En sådan tredje epoke var romantikkens tid ifølge Kofoed kun et tilløb til. Han mener, at Herders historiefilosofi, der fik afgørende betydning for Grundtvig, »bygger på Vicos cykliske opfattelse af historiens forløb«. Men først i vor egen tids modernisme ser han tegn på »konturerne af en ny civilisation«. Det, der betinger overgangen til den tredje epoke, er, skriver han, et »opgør med fornuften og systemet«, og det er et sådant opgør han finder allerede hos Grundtvig og Kierkegaard. »Det der adskiller Grundtvig fra universalromantikerne er hans fremhæven af kristendommen som overordnet naturen og historien. Det der forbinder ham med romantikken er hans tro på, at hele den menneskelige tilværelse kan forklares i et guddommeligt perspektiv.« Den formulering er det svært at bestride.

Men selv om man vil give Kofoed ret i, at både Grundtvig og Kierkegaard fra sig selv kendte den krise, som vi nu befinder os i, og at det lykkedes for Grundtvig »at bevare troen på poesien som transcendens« – en nærmere udvikling af Grundtvigs syn på poesien og ordet udgør den værdifuldeste del af Grundtvig-kapitlet i Kofoeds bog – så må man dog stille sig tvivlende over for anvendelsen af en *cyklisk* historieopfattelse på netop Grundtvig og Kierkegaard. »Hvor der er et kredsløb er der en afsluttet sandhed,« skriver Kofoed. Det skal blot udvides og optage nye erfaringer i sig, mener han. Bliver resultatet så ikke den spiralbevægelse i historien, som romantikere anede, men som hverken Grundtvig eller Kierkegaard hævdede?

Det er store perspektiver. Kofoed udkaster i sin lille bog. Men den indeholder også værdifulde fingerpeg i retning af en nærmere bestemmelse af Grundtvigs forhold til det romantiske syn på poesien. De Grundtvig-citater, han her anfører, er i de fleste tilfælde alt andet end velkendte, og de viser tydeligt, hvor stor be-

tydning den romantiske poetik har haft for Grundtvig. De bestyrker i høj grad den tanke, at det var poesien, der hindrede Grundtvig i at stivne i et filosofisk system, opfattet som livsanskuelse, en ideologi.

William Michelsen

Grundtvigs skoleverden, i tekster og udkast, I-II. Udgivet ved Knud Eyvin Bugge. Gads Forlag 1968. 304 + 342 s. Kr. 84,40.

Foruden alt det andet, Grundtvig rummede i sin sjæl og sin gerning, var han også *pædagog*, og derfor er det glædeligt, at der nu er kommet en udgave, som samler det vigtigste af Grundtvigs pædagogiske produktion. Dr. Bugge er den rette til at forstå tilrettelæggelsen af denne udgave, fordi han både kender Grundtvigs pædagogiske tanker og deres historiske baggrund, som han begge har skrevet om. Udvalget er foretaget med skønsomhed, og *Ellegaard Frederiksen* har sørget for, at bindene er blevet virkelig nitide. Stoffet strækker sig gennem mere end halvtreds år, så ingen tør tage forargelse af, om han skulle finde udsagn, der ikke harmonerer helt. Der begyndes med den unge Grundtvigs dagbog 1802-04, og der sluttes i bind II med den tyndslidte »Hvad solskin er for det sorte muld«, der digtedes ved indvielsen af skolen i Sjolte i Snesere sogn ved Præstø på Isteddagen 1856. Adskillige stykker handler om skolen i Soer, andre om universiteterne, om almueoplysning, om borgerlighed og skoledannelse, og Grundtvig går til angreb på den indbyrdes undervisning, som under Frederik 6.s auspici var indført fra England. Grundtvig tror for meget på det levende ord til, at han vil stole på en bestemt metode. Det er med metoder som med regeringsformer, at de har deres tid (I 198). Metoder kan være blændværk(er) og misgreb såvel som greb. Synet på eksamen er egentlig ganske nøgternt. I sin »Lærebog i verdenshistorien for de tvende øverste klasser i Schouboes Institut« (I 172) siger Grundtvig til eleverne, at eksamen må man have for øje; men vort egentlige mål er noget højere. Vi vil gennem historien se at blive bekendt med den slægt, hvoraf vi selv ere lemmer, med menneskeslægten, og vi vil lære at knæle i støvet for den eviges visdom, som gennem lys og mørke, modgang og modgang har ledt vor slægt til erkendelsen af ham og den sande lyksalighed – det sidste som en mindelse om det 18. århundrede! I sin omtale af undervisningen i landsbyskolerne siger Grundtvig, at bonden er et menneske med samme mål som andre mennesker. Selv har han ikke tid til at tænke det hele igennem; men så må han også til andre stille den retmæssige fordring, at de skal skænke ham deres resultater. Højheden må forenes med almindeligheden, og heri ligger der den alle iboende *Anelse* af det himmelske (I 160). Med denne anelse er Grundtvig kommet bort fra det 18. århundrede og er inde i den romantik, for hvilken anelsen var nøgleordet. Grundtvig kom jo dybt ind i romantiken, men han var ikke kommet for at blive. Den hellige ånd vandrede ikke om i alnaturens vidstrakte egne som hos Oehlenschläger; men den steg hver pinsemorgen ned påny og gennemhelligede Guds natur.

Naturhistorie skal bonden ikke læse, men derimod nok lidt *geografi*, for den gør den historiske fortælling mere levende og klar, og et danmarkskort er ikke af vejen, når der fortælles historie. Allerede Kant havde jo sagt, at historie uden geografi er anekdote. Videnskabeligheden skulle have sine foregangsmænd i præ-